

naast dat Nederlandse geld circuleerde ook het geld van de Republiek en haar centrale bank liet eenvoudig aan *roepiah*-bankbiljetten drukken wat de autoriteiten nodig hadden (diverse regionale Republikeinse machthebbers deden vooral op Sumatra hetzelfde), zonder zich er ook maar in het minst om te bekommeren dat de inflatie een sociaal-ontwrichtend effect had.¹

Het gevolg van dit alles was dat de prijzen op de *passars* buitensporig stegen. Die stijging had zich al tijdens de Japanse bezetting voorgedaan – zo had de prijs van een kilo rijst, in '38 (afhankelijk van de kwaliteit) 3 ½ tot 10 cent, in '44 in Batavia gevarieerd van 85 cent tot f 3,60. Gegevens over de rijstprijzen in de eerste naoorlogse jaren zijn niet beschikbaar², wèl weten wij dat het gewogen indexcijfer van de prijzen van negentien voedingsmiddelen, juli '38 op 100 gesteld, in april '46 in Batavia op 1 171 stond en in november van dat jaar op 4 430. Nadien trad een daling in: tot 1 526 onmiddellijk na de Eerste Politie Actie en tot 1 315 in maart '48.

Natuurlijk zegt prijsstijging niet alles: zij wordt opgevangen als de lonen en salarissen dienovereenkomstig stijgen. Gestegen zijn zij (midden '48 tot ongeveer het vijfvoud van voor de oorlog) maar die loonstijging bleef ver achter bij de stijging van de prijzen. Het gouvernement zag zich derhalve genoopt om alle Indonesische arbeiders die het in dienst had, dagelijks kosteloos een rijstmaaltijd dan wel 450 gram gepelde rijst en 15 gram zout te verstrekken³ en om al zijn overige functionarissen duurte- en gezinstoelagen te geven op de maandsalarissen – die toelagen varieerden van f 825 tot f 900 per maand.⁴

¹ Toen de *roepiah* in oktober '46 in circulatie werd gebracht, werd de koers door het gouvernement bepaald op 1 *roepiah* = 5 *Nica*-gulden. Het merkwaardige verschijnsel deed zich toen voor dat de zwarte koers op de goederenmarkt onmiddellijk opliep tot 10 of zelfs 15 *Nica*-gulden. Dat betekende dat de handelaren (hoofdzakelijk, naar wij aannemen, Chinezen) meer vertrouwen hadden in de Indonesische dan in de Nederlandse valuta. Dat duurde maar kort, want zodra bleek dat de Republiek praktisch onbeperkte aantallen bankbiljetten ging drukken, daalde de koers van de *roepiah*. In november '46 stond deze op 1 ½ *Nica*-gulden maar een jaar later, enkele maanden dus na de Eerste Politie Actie, kon het gouvernement in de bezette gebieden hulpgoederen ten verkoop aanbieden waarbij op West-Java 1 *roepiah* nog slechts 5 cent waard was; op Midden- en Oost-Java was de waarde van de *roepiah* iets hoger. ² Behoudens dan dat begin '46 een kilo rijst in Batavia f 15 kostte, in januari '48 f 1,55, midden '48 f 0,50, in januari '49 f 1,50. ³ Ook de gehuwde Knil-militairen kregen van dienstwege voeding in natura in plaats van voedingsgeld. ⁴ Uit de hoge prijzen op de zwarte markt vloeide voort dat van wat aan z.g. *welfare*-artikelen aan de Nederlandse militairen in Indië werd toegezonden, sigaretten bijvoorbeeld, een deel